

Meta Kušar

Tatjana T. Jamnik: *Brez.*

Ljubljana: Center za slovensko književnost (Aleph; 129), 2009.

Naslov prve pesniške zbirke Tatjane T. Jamnik (pesnice, pisateljice, prevajalke in lektorice) je predlog. Uporabljamo ga za izražanje odsotnosti ali za izražanje dejstva, da se dejanje ni zgodilo, ali pa z njim izrazimo tisto, kar dejanje preprečuje, hkrati pa *brez* označuje izvzemanje. Tudi kadar je ob števniku, govori o tem, da do popolnosti manjka še delček.

Pesniška knjiga *Brez* nam kaže odsotnost čustvenega sveta v sodobnem času. Prvenec ima koncizno oblikovno zgradbo. V zbirki so opazno poudarjena števila dve, štiri in pet, pet samo enkrat, in knjiga je vanje dobesedno vključena: ima štiri cikle, katerih naslovi so v roditeljskem, torej v tistem sklopu, s katerim se veže predlog brez: *zaprtih oči; tebe, sebe; jezika; hiše*.

Vemo, da je dvojka številka dvojnosti, znak vseh antagonizmov, ki pobudijo dialektiko in boj ter tudi napredek. Štiri je številka kvadrata in križa, kvaterniteta zaznamuje totalnost ustvarjenega in seveda ob tem tudi totalnost minljivega. Štiri je znamenje potencialnosti, sposobnosti, hkrati pa kaže na uresničitev izražanja, ki pride s številom pet. V ciklu pesmi *tebe, sebe*, v katerem ima vsak sklop po pet pesmi, simbolika nakazuje največ možnosti za izraženo preobrazbo.

Takoj prva pesem se konča z minljivostjo, z *neizbirčno smrtjo*, druga pa programsko, deklarativno zaukaže razširitev ega, dialektiko empatije, še več, veliko stopnjo intimnosti, saj predlaga, da z drugim zamenjata koži: "... za trenutek si preobleciva koži, / ker takrat / sva najbolj / ko se izmakneva samopodobi / ko postaneva / ti jaz, jaz ti" (str. 10). Že vox populi trdi, da drugega razumemo šele takrat, ko "smo v njegovi koži", še več pa pove človeški embrio, pri katerem je koža skoraj izenačena z možgani. Kljub taki intimnosti pa se v naslednji pesmi pojavijo noži: "... morilska sla, / tudi v molku. / ker ta še najgloblje zareže, neopazno, pod kožo, / naravnost v / veno" (str. 12). Zamenjani koži pa nista nahranili čustvenega sveta, ki ga v tej pesmi izraža *vena*. Zdi se, da je kri najprej metafora za

toploto življenja in šele pozneje sok za prenašanje strasti. Zadnja pesem prvega cikla evocira duha, svetlobo, *iskrico*. Zavest o enkratnosti se prebije prav tu, skozi trpljenje ustvarjanja. Začne se z nelagodjem, nekaj “kipi, brbota, ščemi, / ... zbada ... bode ... neizrečene / prazne / besede” (str. 13). Geneza slovenske poezije vse od Prešerna naprej kaže, da je poetološka tema najpomembnejša in najodpornjša. Nič presenetljivega, saj je človek v tistem, za kar je poklican, najbolj resničen: “pesem / edina barka / ki ne potone / skozi prostor in čas” (str. 16). Verjetno bo pesnica v poeziji iskala tisto, kar ustreza sodobni ideji sveta, einsteinovski logiki, zaradi katere prvi postavki nista čas in prostor, ampak svetloba. Ali bo pesnica do konca knjige morda razcepila atom?

Gre za pesmi, ki nas silijo v poglobljanje, brez katerega, mislim, poezije ni. Pesnica ugotavlja, da gre za dva svetova, med katerima je morje. Katera svetova se dotikata podzavesti? Konkretni in arhetipski. V pričujočem razmišljanju ni možnosti, da bi se natančneje ukvarjali s simboli preobrazbe, ki zaznamujejo arhetipa očeta in matere. Arhetip očeta se na koncu knjige deklarativno izlušči v pretresljivem ciklu *tvoja hiša*. Za vsako žensko je ukvarjanje z očetovskim kompleksom podobno cepljenju atoma. Če me pesnice nismo pazljive, se nam akumulira neznanska sila, ki je sposobna raznesti življenje.

Tudi bralec in bralka morata razmišljati o dveh svetovih in o morju vmes, ker morje oba svetova izziva tako s prehodom kakor z brodolomom. Prevladujoči pesničini orodji za poskus obvladovanja morja sta razum in čuti; to velja tudi za večino sodobnega zahodnega sveta. Razum se v pesniški zbirki uveljavlja predvsem z ugotovitvami in sklepi, včasih kar ukazi, čuti pa se radi čisto direktno zataknejo v pridevnike: “čutni spomin” (str. 16), “če bi si izpulila jezik, bi ga okusila” (str. 25), “čutnih prevar” (str. 31) in tako naprej. Danes človek težko sprejme resnico, da se mu bo modrec v pečini srca oglasil samo takrat, ko bo prišel do njega. Njegov glas seže zelo daleč, če smo le sposobni dojeti, da nič ni samo ta določena stvar. Pesnica odlično zadene držo ženske, ki se ranjena, polna bolečin, z nenehno izkušnjo izdajstva, kljub feminizmu, ki je v sodobnem svetu v zavidljivi kondiciji, zateče v samopomilovanje: “... boš ubožna in raztrgana / počitka potrebna / pogleda žejna / in dlani oropana / hodila / do sodnega dne / ... od sebe vase” (str. 21), kakor beremo v pesmi *otroška stopala na beli odejici*. Drugi kolektivizem, ki ne prinese olajšanja in ne izbriše razočaranja, pa je strogost vztrajanja, togo insistiranje v splošnosti, ki človeka oropa živosti in mu iz življenja naredi puščavo: “... mene nič ne boli, / a boleti mora zrak, ki se v valovih / zaletava ob steno. / morje / je usahnilo. Življenje / se je zalezlo v sloje posušenega morskega / dna. /

do dna” (str. 26). Prilagoditev navzven in individualni enkratnosti je edini odgovor, ki podpira življenje samo in ne uničuje tistega, za čemer težimo. Med trpljenjem in tesnobo je velika razlika. V pesmi *poslušaj me, kaj ti imam povedati*, je tesnoba v ženi, ki se prilagaja možu z okovanimi železnimi čevlji. Ni prilagoditve med čevljem in stopalom, kakor ga poznamo pri Pepelki, hkrati pa nekatere razlage železnega čevlja nakazujejo, da gre morda za nezakonito ljubezen – tako pogosto v življenjih sodobnih mladenk, ki kljub neznanski svobodi plačujejo enak davek tesnobe kot njihove davne prednice.

Naslednje poglavje, ki je povezano s prej omenjenim togim vztrajanjem, je ranjenost instinkta, s katerim se srečujemo v ciklusu *tisto*. Neimenoвано *tisto* je povezano z nesrečno usodo posameznika, morda z neko zgodnjo rano, ki človeku prilepi zgodovino grešnega kozla. Ne krivdo, ki se je rešimo s spravo in pokoro, ampak občutke krivde, ki povzročajo zmedo celo v našem nagonu po samoohranitvi: “... bežim / ko ni treba / ko ostajam / me ni” (str. 36). To je stanje, ko je videti, da je narobe vse, kar naredimo. Kadar je duševna sila v ženski, ki je moškega spola, definirana kot tragični junak, me ženske pod vplivom negativnega animusa pademo v nesrečo in rigidnost, kakor natančno upesnjujejo verzi: “... drži ne izpusti / umri / to nosim” (str. 38). O, kako nas to tepe! In še nekaj verzov naprej, kjer je enaka bridkost: “... bij ta boj / in izgubi” (str. 39).

Ali to pomeni, da je kraljestvo človeških odnosov nedostopno? Ali gre za stari razkol med notranjo vzvišenostjo pesnika in banalno vsakdanjostjo, ki ga poznamo iz stare romantične bolečine, razkol med lepo pesnikovo dušo in nepravičnim svetom? Ne ne, v vseh časih je tu bolečina, ki nastane, ko je realnost zasuta z vsebinami nezavednega. Libido je apetit v svojem naravnem stanju, pesmi pa nam omogočajo, da razmišljamo o tem, kako dobimo “hrano” ali kako stradamo. Pesniki in pesnice puščajo sledi, celo na tistih, ki jih imajo manj radi. Afrodita je vražja boginja, ki smo ji me ženske podobne, a nas rane učijo, da naše vsebine ne morejo ostati samo arhaične, ker so preveč grozeče. Vražja božanskost uničuje čustva, cepi atome in ustvarja strašno razdiralno silo v nas. Ženska poezija se srečuje s svojo moškostjo, nečimrni ljubimci mislijo, da s hrepenenjem po njih, moška poezija pa se srečuje s svojo ženskostjo in naivne bralke mislijo, da gre za ljubezensko poezijo, posvečeno njim.

Na koncu knjige je cikel pesmi, posvečen očetovski psihodinamiki, ki pa je ne bo rešilo samo to, da se nekdo mota okoli očetove hiše, ki je dojeta kot kocka v robotem svetu, in naprej: “... ko bo odšel, / ne bom več hči” (str. 92). Bo nekoliko bolj zamotano, kot pravi ta verz, kajti v družinah je vedno vse zamotano. Tudi stališče: “... tvoja senca sem: neločljiva”

(str. 89) bo pobudilo še veliko verzov. Očetova hiša tukaj ne ponuja samo stabilnosti, gotovosti, ampak daje nekaj oglatega, enostavnega, brez faset, brez izbrušenosti. Zato brušenje do popolnosti, potrebujemo občutek. Ni ga človeka na tem svetu, ki mu ne bi bilo treba z neskončnim občutkom obravnavati svojega starševskega kompleksa.

S poglobljenim branjem dojamemo pomembno in veliko sporočilo pesniškega prvenca *Brez*: občutek človeka potegne iz trdote, iz fosila intelektualizma ali iz terorja čutov. Knjiga Tatjane T. Jamnik omogoča prepotrebno testiranje naše notranjosti, tako ženskam kot moškim.